

І.Пилипишина –
студентка спеціальності «журналістика»
Національного університету
«Львівська політехніка»
Науковий керівник: ст. викладач кафедри української мови
Голубінка Н.І.

ФЕМІНІТИВИ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

З 90-х років минулого століття Рада Європи провадить послідовну політику толерантності, зокрема щодо уникнення мовного сексизму в медіа, усвідомлюючи, яку роль у творенні мовної картини світу відіграють ЗМІ. Однак якщо вже понад 20 років в мовну політику провідних європейських країн на рівні офіційного спілкування закладено принципи гендерної рівності, то Україна тільки стає на цей шлях.

Історично так склалося, що жінки протягом тривалого часу не мали можливостей обіймати ті чи інші посади, тому й агенти́ви жіночого роду були непотрібні, або ж відрізнялися від агентивів чоловічого роду на семантичному рівні – фемі́нтив не завжди ставав паралельною формою до слова чоловічого роду, а набував нових відтінків значень (кухар-кухарка, акушер-акушерка, секретар-секретарка). Проте сьогодні така тенденція змінюється і українська мова урізноманітнюється.

Творення і вживання фемі́нтивів вже цілком практикується в розмовній мові і частково в медіапросторі, але поки не рекомендується до офіційного вжитку. Проте в близьких нам словацькій, чеській, польській мовах фемі́нтиви вживають у різних стилях – як у публіцистичному, так і в художньому та науковому.

Фемі́нтиви – група морфологічних одиниць жіночого роду альтернативних або парних аналогічним одиницям чоловічого роду, що утворює здебільшого стилістично забарвлений прошарок словникового складу, сфера вжитку якого часто перебуває за межами літературного мовлення. В українському мовознавстві фемі́нтивами традиційно називають лексичну групу іменників спільного роду, що становлять шар експресивно-оцінної лексики [2]. Їх можуть застосовувати як у позитивному, так і у негативному значенні. У позитивному сенсі, щоб продемонструвати важливість жінки у суспільстві, її професіоналізм тощо. У негативному – щоб принизити.

Під час наукового дослідження було використано матеріали журналу «Країна», а також інших періодичних видань, таких як «Критика»,

«Політична критика». Це україномовні журнали, у яких пишуть про економічні, політичні та соціальні події, що відбуваються в Україні та світі.

Починаючи з 2012 року фемінітиви на сторінках журналу «Країна» трапляються рідко. Здебільшого переважають назви професій, посад, соціальних станів, які й так вважаються жіночими, як-от: квіткарка, домогосподарка, писанкарка, буфетниця, прядильниця, рідше – працівниця, власниця, героїня, письменниця, учителька тощо. Проте, починаючи з випусків 2014 року, з'являються «сильніші» фемінітиви. Можливо, однією з причин активного використання фемінітивів у журналістських матеріалах стало бажання дистанціюватися від російськомовного тоталітарного дискурсу. Адже, як відомо, російській мові меншою мірою властиві такі лексичні трансформації. Ще за радянських часів українська мова підлаштовувалась під російську, але після розпаду Союзу та в силу сьогоденної ворожнечі між двома народами, вплив російської мови на українську поступово зменшується.

Існує кілька способів творення фемінітивів: несуфіксальний і суфіксальний. Несуфіксальний спосіб виражається у зміні закінчення слова. Переважно це стосується імен (Олесь – Олеся, Богдан – Богдана). Окремо слід відзначити зміну іменників за родами. Наприклад, радіоведуча – радіоведучий, кум – кума. Зміною кореня слова утворюються назви за родовою ознакою, наприклад: зять і невістка, дядько і тітка тощо.

В українській мові є багато суфіксів зі значенням фемінності. Найпродуктивнішим є суфікс –К-, з допомогою якого утворюється більшість фемінітивів: *квіткарка, писанкарка, домогосподарка* [Країна, № 13(116) 05.04.12], *консультантка, акторка, авторка, продюсерка, снайперка, режисерка, майданівка, журналістка, репортерка, кореспондентка, активістка, редакторка* [Країна, № 1 (204), 09.01.14], *оркестрантка, пластунка* [Країна, № 47, 05.12.13], *сепаратистка, лікарка, клієнтка, секретарка, біженка, поетка* [Країна, № 40, 19.10.17], *диригентка, асистентка* [Країна, № 10, 16.03.17], *волонтерка, іноземка, пацієнтка, студентка, вокалістка, вегетаріанка, альпіністка, санітарка, сексотка (секретний працівник)* [Країна, №4 (407), 01.02.18], *офіціантка, партизанка* [Країна, № 7 (410), 22.02.18], *юристка, есеїстка, реалізаторка, інтелектуалка, мислителька, публіцистка, аспірантка, перекладачка, докторантка, викладачка, професорка, неомарксистка, філософ-постструктуралістка* [Політична критика, чис.1, 2011], *кураторка-асистентка, переселенка, літераторка, організаторка, завідувачка* [Критика, чис. 5-10, 2017]. Журналіст «Політичної критики»

Томаш Пйонтек у своїй статті «Це не текст про наркотики» у такій формі застосував фемінітив: «Читачко/Читачу, я попереджаю: це не текст про наркотики, а тільки про залежність. Перш ніж ти, Читачко/Читачу, почнеш читати наступний абзац, я дуже прошу – перевантаж свій мозок». Інколи журналісти додають суфікс –Ш- замість –К-: «Приблизно в той же час на сцену викотилася Юлія Тимошенко і вийшла *депутатша*, яка тицяла мені гроші в лікарні» [Країна, №7, 22.02.18]. У цьому прикладі суфікс –Ш- було використано для того, аби передати зневажливе ставлення до людини. Проте в інших випадках суфікс –Ш- при утворенні фемінітивів в українській мові застосовувати не можна, адже він більше властивий для російської мови. Суфікс –ИЦ- додається до чоловічих основ на -(н)ик, -ець і є другим за словотворчою продуктивністю і частотою вжитку у досліджуваних журналах: *буфетниця, працівниця, власниця, прядильниця* [Країна, №13(116), 05.04.12], *випускниця, виконавиця, шістдесятниця* [Країна, №1 (204), 09.01.14], *начальниця, імператриця, художниця, письменниця* [Країна, № 40, 19.10.17] *засновниця* [Країна, № 10 (363), 16.03.17], *співробітниця, помічниця, переможниця, служниця, прибиральниця, розвідниця, учасниця, провідниця* [Країна, № 4 (407), 01.02.18], *лижниця* [Країна, № 7 (410), 22.02.18], *дослідниця, літературознавиця, представниця* [Політична критика, чис. 1-2, 2012], *театрознавиця, мистецтвознавиця, очільниця* [Критика, чис. 5-10, 2017]; суфікс –ЕС- рідше трапляється у текстах журналів. Переважно він застосовується для творення андронімічних фемінітивів: *баронеса, принцеса* і для агентив: *актриса, поетеса, стюардеса*; за допомогою суфікса –ИН- в журналах утворено такі фемінітиви: *герцогиня, княгиня, графиня, кравчиня, майстриня, продавчиня* [Країна, № 4, 01.02.18], *соціологиня* [Політична критика, чис. 1-2, 2012], *критикиня, політологиня, антропологиня, членкиня* [Критика, чис. 5-10, 2017]. Існують ще такі фемінітиви із суфіксом –ИН-, як *фотографиня, шефиня, філологиня*, які є незвичними для нашого сприйняття, проте мають право на існування. На думку відомого українського філолога Олександра Пономаріва цю тенденцію можна пояснити так: «*Продавчиня*» звучить набагато краще, ніж *«продавщиця»*. Порівняймо *«кравчиня»* від *«крavecь»*, як *«продавчиня»* від *«продавець»*. *«Фотографиня»* незвично, але відповідає законам українського словотвору, і до цього слова можна звикнути»[1].

Отже, аналізуючи сторінки обраних нами ЗМІ, ми побачили, що фемінітиви можна вживати у журналістиці й в українській мові загалом. Адже така політика свідчить про гендерну рівність, українську

словотворчість. Проте не завжди фемінітиви можуть використовувати, щоб підкреслити цю рівність. Інколи їх застосовують для того, аби принизити жінку, вказати на її низький рівень професіоналізму, виразити негативне ставлення до її діяльності тощо. Та все ж вживання такої лексики урізноманітнює мову публіцистичних матеріалів, допомагає повно і точно донести інформацію до читачів.

Список використаних джерел

1. *Гендер для медій: Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей/ Марія Маєрчик, Ольга Плахотнік, Галина Ярманова та ін. – Київ: Критика, 2017. – 118 с.*

2. *Фемінітиви [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Фемінітиви> (02.03.2018).*

3. *Кислюк Л. Жінка-космонавт чи космонавтка? // Культура слова. – 2013. – №78. – С. 117 – 118.*

4. *Архангельська А. М. До проблеми словотвірної фемінізації в українській мові новітньої доби: традиція і сучасність // Мовознавство. – 2013. – № 6. – С. 27 – 40.*

5. *Політична критика. Видання на перетині політики, науки і культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine.politicalcritique.org/2017/04/14/feminitivi-potreba-chasu/> 14.04.17.*

6. *Офіційний сайт видання «Критика». – Режим доступу: <https://krytyka.com/ua/journal>*

7. *Офіційний сайт видання «Політична критика». – Режим доступу: <http://ukraine.politicalcritique.org>.*